

Asia: VN/35482/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Justitieministeriet har bett republikens presidents kansli avge ett utlåtande i ärendet i rubriken. Republikens presidents kansli (nedan kansliet) tackar för möjligheten att yttra sig och anför följande.

Kansliet anser att propositionen är viktig och historisk. Det förslag till ny självstyrelselag för Åland som ingår i självstyrelselagsarbetsgruppens betänkande avses ersätta den gällande lagen från 1991 (1144/1991) och vara den fjärde självstyrelselagen under Ålands över hundra år långa självstyrelse.

Kansliet konstaterar att det finns ett behov att reformera självstyrelselagen, eftersom den gällande lagen är över 30 år gammal och det sedan den antogs har genomförts betydande strukturella och lagstiftningsmässiga reformer, såsom grundlagsreformen och Finlands anslutning till Europeiska unionen.

Ålands särställning tryggas i 120 § i grundlagen. Landskapet har självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland. Kansliet anser det vara bra att det inte föreslås någon ändring i självstyrelsens nuvarande ställning i statsförfattningen (s. 93).

I utkastet till proposition konstateras att republikens president har en viktig roll i självstyrelsesystemet och att man på Åland uppfattar presidentämbetet som en garant för självstyrelsen (s. 88). Enligt utkastet har bestämmelserna om presidentens befogenheter i självstyrelsesystemet fungerat väl. Kansliet omfattar dessa synpunkter.

Lagstiftningskontrollen

Republikens presidents centrala uppgift i självstyrelsesystemet hänför sig till lagstiftningskontrollen av landskapslagarna, om vilken det föreskrivs i 19 § i den gällande självstyrelselagen. När lagtinget antar en landskapslag, ska beslutet om detta tillställas justitieministeriet och Ålandsdelegationen. Ålandsdelegationen avger justitieministeriet ett utlåtande över beslutet, varefter justitieministeriet föredrar landskapslagen för republikens president. Enligt 19 § 2 mom. i självstyrelselagen kan republikens president, efter att högsta domstolens utlåtande har inhämtats, förordna att lagen ska förfalla i sin helhet eller till någon viss del, om presidenten finner att lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller att landskapslagen rör rikets inre eller yttre säkerhet. Presidenten ska fatta sitt beslut inom fyra månader från den dag då lagtingsbeslutet delgavs justitieministeriet. Enligt 58 § 3 mom. i grundlagen fattar republikens president beslutet utan att statsrådet lägger fram förslag till avgörande.

Enligt utkastet till proposition förblir republikens presidents ställning i lagstiftningskontrollen oförändrad. Bestämmelser om lagstiftningskontrollen och dess förfaranden samt om republikens presidents vetorätt föreslås bli intagna i 31–33 § i den nya självstyrelselagen. Grunderna för presidentens vetorätt är oförändrade i lagförslaget och hänför sig till behörighetsöverträdelser samt rikets inre och yttre säkerhet. Kansliet anser att detta är motiverat.

Bestämmelserna om lagstiftningskontrollen föreslås bli ändrade även på så sätt att högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen på begäran ska utarbeta ett gemensamt utlåtande över en antagen lagtingslag. Kansliet instämmer i propositionsutkastets bedömning att den föreslagna utvidgningen av sammansättningen är motiverad.

Upplösning av lagtinget

I utkastet till proposition bedöms det att presidentens befogenheter i självstyrelsesystemet behöver ses över i fråga om bestämmelsen om upplösning av lagtinget (s. 89). Enligt 15 § i den gällande självstyrelselagen kan republikens president efter samråd med lagtingets talman upplösa lagtinget och förordna om nya val. Nu föreslås det att presidentens nuvarande rätt att upplösa lagtinget ändras så att den får utövas endast på framställning av lantrådet och efter att lagtingets talman har hört.

Enligt propositionsutkastet behåller presidenten med andra ord rätten att besluta om upplösning av lagtinget och förrättande av nya val, men enligt den nya lagen kan beslut om upplösning fattas endast på framställning av lantrådet. Som jämförelse hänvisas i propositionen till 26 § i grundlagen, där det föreskrivs om presidentens rätt att på initiativ av statsministern bestämma att förtida riksdagsval ska förrättas. Kansliet anser att den lösning som föreslås i utkastet till propositionen är motiverad.

Internationella förpliktelser

I 67 § i lagförslaget föreslås att republikens president kan i statsrådet utifrån statsrådets förslag till avgörande bemyndiga Ålands regering att föra förhandlingar med en stat om statsfördrag eller en internationell förpliktelse som avser lagtingets lagstiftningsbehörighet och som enbart gäller frågor som rör Åland och den andra fördragsslutande parten. Dessutom föreslås det i 68 § i lagförslaget att lagtinget beslutar om godkännande av en internationell förpliktelse som avses här efter det att beslutet om undertecknande av förpliktelsen har fattats i enlighet med 93 § i grundlagen. Enligt utkastet till proposition främjar den föreslagna ändringen att avtalen kan anpassas enligt förhållandena på Åland (s. 122). Kansliet anser det vara väsentligt att de föreslagna bestämmelserna förutsätter att republikens president och statsrådet från fall till fall gör en prövning innan de besvarar landskapets begäran om bemyndigande att föra förhandlingar.

Lauri Tierala

Kanslichef

Juha Rainne

Juridisk rådgivare

Hanhimäki Kimmo
Tasavallan presidentin kanslia